

Tines Špik, Maruša Majer, Filip Samobor, Jaka Lah

Peter Petkovšek

SKOZI PIJANOST DO SMISLA IN NAZAJ

Ljudje pogosto pokažejo nepričakovano občudovanje do pijanega človeka, kot češčenje blaznežev pri preprostih ljudstvih ... Nekaj strahospoštovanja vzbujajočega je na nekom, ki je izgubil vse inhibicije.

Te besede, ki naj bi jih izrekel pisatelj F. Scott Fitzgerald, bi lahko opisale naše občutke ob branju ali gledanju drame *Pijani*. Pred nami se zvrsti štirinajst likov, prav vsi pa so popolnoma »nažgani« in zaradi tega v nekakšnem višjem stanju razoroženega superega, skozi katerega posegajo po mislih, ki so morda kozmične skrivnosti, morda pa navadne pijanske plehkosti.

Pred našimi očmi se spotikajo, momljajo, ponavljajo, jokajo, se tepejo, si izrekajo nesmrtno ljubezen ali prijateljstvo, drug drugega rešujejo in pogublajo, se smilijo samim sebi, čutijo globoko krivdo, se sprašujejo o smislu vsega, skratka, počnejo vse, kar je verjetno doživela v enem ali drugem trenutku svojega življenja večina človeštva, preden se je posvetil dan in prinesel s sabo mačka, streznitev misli in samocenzurno oddaljenost od nočnih bluzenj pod vplivom alkoholnih hlapov.

Pijanost je seveda dramatikovo orodje, s katerim čez besede svojih likov napne bahtinovsko karnevalsko mrežo, pod katero je dovoljena subverzija utečenega reda. Že stoiki v stari Grčiji so imeli občasno pijančevanje za nekaj zdravega, francoski mislec Michel de Montaigne pa poroča o pariškem zdravniku Silviju, ki je pacientom svetoval, naj se pošteno napijejo enkrat na mesec, da se »prečistijo«.¹ Flamski kmetje so se enkrat na leto, za čas festivala *kermis*, sprostili, se napili in recitali »pijanski očenaš«.² Razlogov za omamljanje je že od nekdaj obilo, od Baudelairovega utekanja času do Hemingwayevega prenašanja »bedakov« okoli sebe. V *Pijanih* najdemo ljubzensko razočaranje ali veselje, novico o slabih zdravniških izvidih, poroko, praznovanje obletnice smrti in druge izjemne – karnevalske – priložnosti, ki likom, vsaj po njihovem lastnem mnenju, podelijo *carte blanche*, da

¹ Gl. esej z naslovom *O pijanosti* na koncu tretjega zvezka Montaignevih spisov.

² An Vleugels, *Narratives of Drunkenness: Belgium 1830–1914*, Pariz: Routledge, 2013, str. 14.

lahko drug drugemu, nam in vesoljnemu svetu sporočijo svojo tesnobo, ki jo ubesedi direktor filmskega festivala Mark: »Točno vem, kaj se vam plete po glavah. V vaših glavah sta strah in negotovost pred jutrišnjim dnevom.«

Gre torej za iskanje smisla, potrditve, varnosti, cilja, izhajajoč iz predpostavke, da vsi liki zaradi alkohola govorijo čisto in brutalno resnico. *In vino veritas* je pregovor, star toliko kot trta; vprašanje pa je, kaj so te resnice, ki pridejo na dan.

Lorenz, ki se je pravkar poročil z Magdo, prijateljico svoje bivše punce Laure, po besedah svoje nove žene trdi, da je bilo vse določeno vnaprej in da se za nas odloča Gospod Bog. Lorenz je povezan z religioznim podobjem, saj se na odru pojavi ves moker, ker je »hobil po vodi in padel vanjo«. Njegov krščanski fatalizem ga dela do neke mere zadovoljnejšega ali vsaj bolj pragmatičnega: »Vse to je čisto navadno zafukano samopomilovanje, navaden zafukan egotrip. /.../ Namesto da bi ljubili, jokamo, da ni ljubezni, namesto da bi se spremenili, se prepričujemo, da nič ni mogoče spremenit.« Skozi pijane govori Gospod, pravi Lorenz. »In poslušajte torej, kaj vam Gospod govori skozi mene. Nikar ne težit.«

Tudi Mark na vprašanje, ali je sam Jezus Kristus (ki zaključuje dramo), odgovori z »da«. Vendar je njegov pogled bližje moralizmu, sredi katerega je znova Bog: »Bog je en tak mafijski boter, ki smo mu ukradli denar. On pa nas je, kot mafijski boter, zaklenil v smrdljiv sekret in prisegel, da nas bo spustil šele takrat, ko mu bomo vrnili«. Gre za različico krščanskega izvirnega greha ter obljube onstranskega življenja, pripeto na kapitalistični sistem dolga. Bog nas kot upnik drži na povodcu in pričakuje vrnitev z obrestmi, ampak »/v/račat je zelo težko /.../. Zato, ker je treba vrnit sebe. In to je tista pizdarija, s katero se ne moremo sprijaznit.«

Bančnega menedžerja Maxa, ki je tik pred poroko, daje nihilizem: »Moja generacija pol kurca nič ne čuti, čisto nič resničnega ne čuti, pizda. Samo adrenalin pa seks, samo kariera pa alko, pa eni jebeni vikendi z obiski tastarih pa eno neskončno nakladanje kar o čem, pa ene naše bejbe, ki jih sploh ne ljubimo. Zato ker smo izgubili kurčev stik.« Kaj pa je ta stik? »Kurac ve, kaj je to. Jaz tega nimam več. Zgubil sem. Zgubil sem stik s tem. Ta stik, to je pa tisto najbolj važno, pizda.«

Gabriel, namestnik direktorja gradbenega podjetja, ki sam zase pravi, da ni veren, pa preko proksi zveze svojega brata duhovnika zagovarja pankrsko verzijo novozaveznega katolištva: »Bog je ljubezen, slon je ljubezen, torta je ljubezen, podgana je ljubezen, bin Laden je ljubezen, kurba je ljubezen. Vse je ljubezen. Moj brat pravi tako.« Če želimo biti odrasli in srečni, pravi Gabriel (oz. njegov brat), moramo slišati Gospodov šepet v srcu. To oznanilo se nalezljivo razširi po celi družbi fantovščine, tako da na koncu celo Mathias, menedžer reklamne agencije, ki se upira religioznim pogovorom svojih kolegov, prizna: »Dol mi visi za tega vašega Boga. Ampak, ja, slišim njegov šepet, pizda, slišim njegov šepet, pizda. Slišim kurčev Gospodov šepet v svojem srcu, pizda vam čorava.« Če Gospod Bog govori skozi pijane, pa se izkaže, da je njegov šepet pravzaprav jok, ki se mu prepusti celotna pijanska družba.

Jure Henigman, Jernej Gašperin, Tjaša Železnik

Nazadnje pogledajmo še Gustava, bančnika, ki svojega prijatelja in kolega Karla prepričuje v nekakšen krščanski panteizem: »Gospod je neskončnost, to je tisto, kar nima ne začetka ne konca, ampak ima pa tudi obliko, ima tudi telo. In to telo smo mi. Jaz, Linda, Lore, vsi drugi in seveda tudi ti, Karl. Ti si telo Gospodovo, Karl.«

Vsi se torej obračajo k taki ali drugačni različici *svetega*, s čimer nas Viripajev preko pijanskega humorja opozarja na sodobni manko le-tega in posledično hlastanje za duhovno pomiritvijo, ki jo vsi skupaj – opotekajoči se kot pijanci znotraj svojega življenja – iščemo na vseh mogočih krajih, od religije, spiritualnih telesnovadbenih praks, orientalskih meditacij do glasbe, športa in seveda višjih mentalnih stanj, ki jih povzročijo razne substance.

Pluralnost videnj sveta modrujočih pijancev nas doseže skozi njihovo »razsvetljenost« in počasi se nam začne svitati, zakaj je Viripajev te misli postavil na oder skozi prizmo alkohola. Ne gre le za to, da so liki s tem osvobojeni svojih lastnih spon in da se izražajo brez zadržkov; konec koncev lahko dramatik napiše iskren monolog tudi za trezen lik. V resnici je pijanost namenjena nam, publiki, saj nas pripravi do *poslušanja*. Veliko replik v *Pijanih* nam bi se v »normalnih« okoliščinah zdelo napihnjenih, puhlih, klišejskih, prežvečenih, kot stari bistrourni nesmisli, a ker jih v nas mečejo z Dionizom obsijani posamezniki, jim prisluhnemo – morda z dobrohotno in obsojajočo distanco ali s smejanjem njihovi nebogljenosti – a vendarle prisluhnemo.

Zato smo pripravljene, ko v drugem dejanju od malo premešanih skupinic likov dobimo vesoljni odgovor na njihova vprašanja in dvome – to je *ljubezen*. Marta, mlada punca, ki ima v prvem dejanju dialog z Markom, po srečanju z Gustavom oznani, da ga ljubi: »Misli la sem si, v vsem tem ni niti kapljice smisla, zdaj pa vidim, da je smisel, Gustav. Smisel je v ljubezni, Gustav. /.../ Če ljubiš, živiš, če ne ljubiš, si samo košček kurčeve penaste gume /.../.« Gustav prav tako doživi razsvetljenje: »Nobeden od nas ne ve tega, nobeden od nas tega niti ne sluti, da je ves ta usrani planet, na katerem živimo, da je to planet ljubezni. Marta, jaz te ljubim.« Prav tako si v naključnem srečanju ljubezen izpovesta Max in Laura. Max, ki si še ni zapomnil niti njenega imena, ugotovi: »Star sem petintrideset let in ves moj lajf je en navaden kurčev spanec /.../, spal sem cel svoj lajf do zdajle, ko sem srečal svojo ljubljeno Loro.« Laura pa svoj odgovor najde v razdajanju same sebe: »Svoboda je v tem, da je tvoje srce oddano enkrat za vselej in da nisi ti njegov gospodar.«

Skozi razvezane jezike in možgane vinjenih likov smo torej morda pripravljene prisluhniti obrabljeneemu klišeju, da se rešitev vsega najde v ljubezni. Ko pogledamo globlje, vidimo, da gre morda za nekaj drugega: pristen stik (ki ga, kot nekaj neizrekljivega, omenja Max). Vsi liki se iz svoje življenjske izčrpanosti podajo v novo povezavo z nekom drugim, alkohol pa jim pri tem pomaga preskočiti vso običajno duševno birokracijo. Slovenski filozof Marko Uršič se v bolj osebnoizpovednem delu *Zime*, zadnje knjige svoje monumentalne tetralogije *Štirje časi*, sprašuje, kaj je čisto zares narobe s svetom. Ugotovi, da je »eden največjih problemov v postmodernem svetu pomanjkanje empatije, zmožnosti vživetja v osebni in družbeni svet drugega človeka, drugega živega bitja. Vse bolj smo atomizirani, prepuščeni sami sebi, zato vidimo druge večinoma kot »daljine«. Korak od sence od duše

postaja vse težji, vse manj samoumeven.«³ Pravzaprav je kar malo patetično ganljivo, da košček empatije prinese taka razsvetljenja likom v *Pijanih*.

Pa vendar, nekaj tu ne štima ... Če pogledamo zares natančno, *Pijani* do spoznanja o ljubezni niso prišli zaradi tega, ker bi jih motilo pomanjkanje stikov, vsaj ne popolnoma neposredno. Magda, ki nas uvede v Lorenzov krščanski fatalizem, je pravkar ukradla moža svoji najboljši prijateljici; fatalistični pogled na svet bi jo rešil odgovornosti tega dejanja. Mark, ki nam pridiga o vračanju vsega sposojenega, je pravkar izvedel, da ima raka, torej čuti nujnost poravnati svoj lasten račun. Max, ki je svetobolen in se zgraža nad generacijo, očitno ne ljubi svoje bodoče žene in išče »zadnjeminutno« rešitev. Gustav, ki nas preko panteizma vse postavlja na enako raven, je pravkar spoznal, da ga je žena prevarala s prijateljem; enakost vseh bi ga rešila sramote rogonosca. Krize v resnici izhajajo iz osebnih, celo sebičnih razlogov, iz tega zornega kota pa potem ljubezen postane nekakšna instant rešitev, primerna za preblisk otopljenih možganov sredi noči.

Če torej Viripajev nastavi okvir, znotraj katerega lahko brez danes običajnega cinizma in ironične distance dojemamo preproste, a že pozabljene resnice o svetu in družbi, pa nam ga istočasno sprevrže in relativizira – vseeno se nahajamo v *karnevalu*! Podoben pristop najdemo tudi v njegovih drugih delih, recimo v drami *Iluzije* (sic!), v kateri gre za ljubezen. Svetlana Slapšak v gledališkem listu *Iluzij*, uprizorjenih v MGL, citira Zorana Milivojevića, ki pravi: »Odkritje /.../ je preprosta resnica, da ne obstaja neka objektivna prava ljubezen, temveč da obstaja na stotine pravih ljubezni – prav toliko, kolikor je fantazem o pravi ljubezni.«⁴ Podobno v *Pijanih* ne obstaja neki objektivno pravi smisel, ampak prav toliko, kolikor je likov in njihovih fantazem o lastnem obstoju.

Viripajev nam to tudi sam sporoči, in sicer na začetku *Pijanih*, kjer citira Omarja Hajama: »Vse, kar vidiš, je zaznava le ena / samo oblika – bistva pa nihče ne pozna. / Ne trudi se dojeti smisla teh prizorov, / sedi spokojno ob stran in natoči si vina.« Torej, na zdravje!

³ Marko Uršič, *Štirje časi: Zima (O sencah)*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 2015, str. 175.

⁴ Zoran Milivojević, *Formule ljubezni: Ne napravimo življenja v iskanju prave ljubezni*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 2010, str. 61.